

**Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівська політехніка»**

ДАВИДОВ ДЕНИС ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 340.134

**ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ:
ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права,
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та філософії права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор
Гарасимів Тарас Зеновійович
Навчально-науковий Інститут права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»,
заступник директора з наукової
та міжнародної діяльності

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
Академік Національної академії наук України
Оніщенко Наталія Миколаївна,
Інститут держави і права імені В.М. Корещького НАН
України, завідувач відділу теорії держави і права;

кандидат юридичних наук
Машталір Христина Віталіївна,
Львівський національний університет ветеринарної
медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького,
старший викладач кафедри права.

Захист відбудеться «23» грудня 2020 р. о 10-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.19 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1-3, аудиторія 301 XIX навчального корпусу)

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1)

Автореферат розісланий «20» листопада 2020 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. П. Бортник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Проблема правового режиму була і залишається однією з центральних у теорії права. Це, насамперед, пов'язано з сучасною соціально-економічною та суспільно-політичною ситуацією в Україні та обумовлено необхідністю застосування комплексного та системного підходу до механізму правового регулювання. Більше того, сама динаміка розвитку сучасного українського суспільства об'єктивно потребує модернізації якості правового регулювання, створення таких оптимальних умов, котрі дозволили б максимально ефективно вирішувати різноманітні проблеми суспільства, забезпечити законність та правопорядок загалом. Саме таким спеціально організованим механізмом, що вирізняється стабільністю та динамічністю, можливістю своєчасно реагувати на відхилення в правовій дійсності та попередити негативні явища в правовому регулюванні, виступає правовий режим. Правовий режим відтворює функціональну характеристику права – певний порядок правового регулювання, що втілюється в комплексі правових засобів, при допомозі яких і досягається мета правового регулювання.

Проте не дивлячись на те, що категорія правового режиму витребувана різними галузями наукових знань, постійно зустрічається в текстах нормативно-правових актів та в юридичній термінології, доводиться констатувати, що його основні різновиди (матеріальний та процесуальний правові режими) досліджені недостатньо. І, якщо стосовно матеріального правового режиму зустрічаються певні наукові доробки, то юридична конструкція процесуально-правового режиму практично не досліджена. Як результат, існує багато наукових праць, в котрих це поняття використовується виключно стосовно об'єктів правового регулювання (земля, податки тощо), видів діяльності (бюджетної, підприємницької тощо), суб'єктів права (судові та правоохоронні органи тощо), без урахування призначення та ролі процесуально-правового режиму в системі правового регулювання. У нормативній сфері така юридична категорія як правило бездієва, в силу нечіткості тексту закону та низької якості юридичної техніки загалом, що своєю чергою негативно відображається на якості всього правозастосовного процесу. Усі ці негативні тенденції – наслідок недостатньої наукової обізнаності всіх питань, що виникають навколо поняття «процесуально-правовий режим» в загальній теорії держави і права, відсутності його цілісної концепції. Отже, проблема розуміння процесуально-правового режиму наразі набуває комплексного дослідження: загальнотеоретичного, прикладного вивчення та системного аналізу.

Характеризуючи стан наукової розробки питань процесуально-правового режиму у сучасній теоретико-правовій думці, варто виділити щонайменше чотири комплекси джерел. По-перше, це новітні дослідження вітчизняних юристів, в яких порушуються питання правового режиму загалом (це праці – І. Соколової, Д. Коссе, Б. Малишева, О. Москалюка, Н. Оніщенко, П. Рабіновича,

Т. Тарахонич), окремих аспектів застосування процесуально-правового режиму в конкретних галузях права (праці Є. Таликіна, Т. Мінки, О. Сидоренко, Г. Середи, М. Погорецького, О. Косаренко, В. Соколова, Ю. Білоусова, О. Кузьменко, Ю. Барабаша, Є. Блажівського, І. Козьякова, О. Толочко, В. Перепелюка, В. Бринцева, Х. Приходько, С. Мірошніченко, В. Яворської, І. Тупельняка). Остання група джерел має винятково важливе значення для дисертації з огляду на те, що правові режими забезпечують стійке нормативне регулювання суспільних відносин. По-друге, це дослідження відомих радянських учених і в галузі загальної теорії права, і вчених у галузі цивільного, кримінального та адміністративного права: С. Алексєєва, О. Юффе, І. Самощенко, В. Сирих, М. Александрова, Л. Явіча, П. Недбайла, В. Горшенєва. По-третє, це доробки зарубіжних авторів, які зробили вагомий внесок у вивчення процесуального режиму, процесуальної форми та процесуальних правовідносин, серед яких можна назвати праці Г. Беляєвої, В. Беляєва, С. Рубченко, А. Павлушиної, Н. Вовпленко, В. Ісакова, С. Кіреєва, О. Малько, Л. Борисової, І. Михайлівської, М. Магузова, Л. Морозової, В. Сапуна, Ю. Тихомірова, Е. Шамсумової, С. Утяшова, О. Хабібুলіної, О. Родіонова, В. Горленко, І. Барзілової, В. Кутько, Л. Терещенко та ін. По-четверте, це праці відомих мислителів минулого Арістотеля, Платона, Цицерона, Т. Мора, Т. Кампанелли, Г. Гроція, Т. Гоббса, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, І. Канта, Г.В.Ф. Гегеля, Р. Ієрінга, Л. Дюгю та ін.

Утім, попри наявність досліджень у сфері загальної теорії держави і права, а також у сфері сучасної процесуалістики, необхідно вказати на цілу низку аспектів, які спричиняють невідповідність рівня розробки проблеми процесуально-правового режиму потребам сучасної юридичної теорії і практики. Насамперед у сучасній теорії держави і права доцільним стає переосмислення ознак, видів, функцій, структури та дії (в часі, в просторі та за колом осіб) процесуальних режимів, їх співвідношення з механізмом правового регулювання. Власне правильне визначення місця та ролі процесуально-правових актів в структурі права матиме величезне значення для оптимального розподілу всіх ресурсів юридичної практики з метою вирішення найважливіших завдань, що наразі стоять перед реформаторами судової, адміністративної та інших сфер життя українського суспільства та держави.

З огляду на викладене, пріоритетними сьогодні є чотири моменти: 1) вивчення сучасного розуміння правової природи процесуально-правових режимів з точки зору допустимості та меж їх правозастосовних особливостей; 2) вивчення правової природи та функціональної характеристики окремих їх різновидів (зокрема за галузевою приналежністю); 3) вивчення ступеня допустимості закріплення деяких нових процесуальних форм в чинному законодавстві; 4) визначення ефективності процесуально-правових режимів в правозастосуванні, а також їх оптимізація. Отже, викладені вище обставини дозволяють стверджувати про актуальність питань, пов'язаних з існуванням процесуально-правових режимів та визначення необхідності теоретичної

розробки питань, пов'язаних з їх місцем та роллю в правовій діяльності та регулюванні суспільних відносин.

Особливого значення в розкритті правової природи процесуального режиму набуло співвідношення теоретичної і практичної площин. В дослідженні розроблені теоретичні моделі спроектовано на реальні правові відносини, розглянуті за матеріалами судової (кримінальної, цивільної, адміністративної, господарської та ін.) практики. Все це і зумовило вибір теми дисертації та своєрідність підходу до дослідження. Наведення авторських дефініцій та обґрунтування висунутих пропозицій здійснюється вперше в українській юридичній науці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації узгоджується з Основними науковими напрямами та найважливішими проблемами фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2014–2018 роки, затвердженими постановою Президії НАН України від 20.12.2013 р. № 179, відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр. Національної академії правових наук України, а також безпосередньо пов'язана з науково-дослідною роботою кафедри теорії та філософії права Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» «Філософські та теоретичні концепції держави і права» (державний реєстраційний номер 0113U001356).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в комплексному та системному загальнотеоретичному дослідженні сутності процесуально-правового режиму, його структурно-функціональної характеристики; ефективності та проблем оптимізації в сучасній Україні.

Для досягнення означеної нами мети було визначено певні *завдання*:

- розглянути методологію дослідження процесуально-правового режиму;
- визначити поняття правового режиму в теорії права;
- проаналізувати структурно-функціональну характеристику правових режимів;
- здійснити теоретико-правовий аналіз сутності процесуально-правового режиму в юридичній науці;
- навести основні ознаки та виокремити певні види процесуально-правового режиму;
- розкрити зміст понять «правові засоби» та «процесуальні засоби» в структурі процесуального режиму;
- розглянути особливості загальних та процесуальних принципів в структурі процесуально-правового режиму;
- здійснити осмислення теоретико-методологічних проблем ефективності процесуально-правового режиму;
- відобразити проблеми забезпечення ефективності процесуально-правового режиму з таких позицій: сформулювати висновки, рекомендації і

пропозиції теоретичного та практично-прикладного характеру; окреслити перспективи подальшого дослідження проблеми.

– окреслити основні проблеми оптимізації процесуально-правового режиму в сучасній Україні.

Об'єктом дослідження є комплекс суспільних відносин, на регулювання яких спрямована дія процесуально-правового режиму.

Предметом дослідження є теоретико-правові та прикладні засади процесуально-правового режиму як сукупності правових та процесуально-правових засобів та принципів вираження правозастосовної юридичної діяльності.

Методи дослідження. Задля забезпечення об'єктивності, всебічності та повноти дослідження, а також з метою отримання науково обгрунтованих і достовірних результатів, у дослідженні ми послуговувалися системою загальнонаукових та конкретно наукових методів пізнання.

Важливе значення в процесі дослідження процесуального режиму справила філософська теорія відображення: *діалектичний і формально-юридичний методи* (дозволили розкрити процесуальний режим як вид правового режиму) (*підрозділи 1.2, 2.1*); *догматичний метод* застосовувався для пізнання конкретного змісту процесуального режиму, його смислового значення (*підрозділи 1.2, 2.1, 2.4*); *онтологічний метод* визначив широкий обсяг поняття «процесуально-правовий режим», який по суті збігається з обсягом певної частини механізму правового регулювання (*Розділи 1, підрозділи 2.2, 3.1*); *гносеологічний підхід* дозволив виявити співвідношення і відмінність об'єктивного за своєю природою процесу формування права та суб'єктивного, владно-вольового процесу формування процесуального закону (*підрозділи 1.1, 1.2, 2.3, 3.2*); значення *аксіологічного методу* для процесуальної діяльності полягало у необхідності визначення цінності (мети), до якої прагне процесуальна норма в процесі правового регулювання (*підрозділи 1.3, 2.2, 2.4, 3.1*); *синергетичний підхід* сприяв у дослідженні певних процедурних відноси, що забезпечують належне вирішення тієї чи іншої юридичної ситуації і тим самим встановлюють певний процесуальний режим впорядкування «безладу» та як результат – забезпечення належного «порядку» (*Розділи 2, 3*); *феноменологічний погляд* дозволив розглядати сукупність ціннісних явищ в праві (зокрема процесуальний режим як вид правового режиму) (*підрозділи 1.1, 1.3, 2.1*); *метод сходження від абстрактного до конкретного* дозволив створити струнку концепцію розуміння процесуальних норм (їх впорядкування – процесуального режиму) як цінностей (*підрозділи 1.3, 2.3, 2.4*); при допомозі *логічного методу* було досягнуто узгодженість норм нижчого порядку (наприклад, норм Особливої частини КК України) та їх відповідність принципам, з яких вони виведені (нормам Загальної частини КК України) (*підрозділи 2.3, 2.4, Розділ 3*).

У процесі дослідження ми спиралися, передусім, на *системний підхід*, з погляду якого юридичний процес становить комплексне системне явище в

єдності суб'єктного складу, предметного, процедурного, результативного та забезпечувального компоненту. Дослідження процесуального режиму також ґрунтувалося на *принципах історизму* в розвитку суспільства, що є вихідною методологічною підставою в дослідженні нормативно-процесуальної сфери. Застосовувалися також методи *узагальнення, аналогії, дедуції*, а в низці випадків й *індукції*. *Порівняльно-правовий* та *порівняльно-історичний* методи дозволили виявити особливості процесуальної системи, простежити історію розвитку процесуальних відносин протягом кількох століть, у тому числі в зарубіжних країнах. Застосовувалися також *соціологічний метод*, який дозволив встановити причинні зв'язки між поведінкою людей і досягненням мети права; *соціально-психологічний метод* (як метод виявлення мотивацій суб'єктів процесуального права); *цивілізаційний метод*, який дозволив розглянути комплексний вплив тріади «особистість – право – правопорядок» на становлення процесуальних відносин; *політологічний метод* (показав вплив різних суб'єктів процесуального права на регулювання суспільних відносин у різних галузях права) та низка інших (*усі Розділи*).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вони отримані на основі комплексного теоретико-правового та прикладного дослідження процесуально-правового режиму.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку концептуальних положень, які вирізняються науковою новизною та мають вагомe теоретичне та практичне значення.

уперше:

- запропоновано оригінальну концепцію юридичної природи процесуально-правового режиму, яка, на думку дисертанта, полягає в тому, що процесуальний режим є забезпечувальним механізмом всіх видів юридичної діяльності, і це вже практично не галузевий, а загальнотеоретичний підхід до визначення сутності та змісту процесуального режиму;

- обґрунтовано особливості процесуально-правового режиму. На цій основі запропоновано його авторську дефініцію: це особливий порядок процесуально-правового регулювання діяльності суб'єктів та учасників юридичного процесу, заснований на певному поєднанні правових (процесуально-правових) засобів, принципів і способів правового регулювання, спрямований на оптимальне вирішення юридичних справ;

- сформульовано авторську дефініцію поняття «процесуально-правові засоби в структурі процесуально-правового режиму» як цілісну систему об'єктивованих в процесуально-правових актах (нормативних, право-реалізаційних і правозастосовних) способів, прийомів і механізмів, за допомогою яких забезпечуються права та законні інтереси учасників процесуально-правових відносин. Ці засоби сприяють належній реалізації матеріальних норм і в своїй сукупності утворюють процесуальні механізми і процесуальні режими, в тому числі і механізм процесуально-правового

регулювання, за допомогою якого реалізується процесуально-правовий режим;

удосконалено:

– визначення правового режиму як особливого порядку правового регулювання суспільних відносин, заснованого на певному поєднанні правових засобів (в т.ч. і способів правового регулювання), гарантій і принципів, що створює сприятливі (несприятливі) умови для задоволення інтересів суб'єктів права і спрямований на досягнення оптимального соціально-значущого результату;

– основні підходи до класифікації правових режимів – так званий «нормативний» (вироблений законодавчою практикою і використовуваний в нормативних актах різного рівня стосовно певних правових об'єктів і станів) і науковий;

– ознаки процесуального-правового режиму, серед яких: законодавче регулювання діяльності суб'єктів та учасників юридичного процесу; особливий суб'єктний склад; специфічна мета; особливий порядок регулювання суспільних відносин;

– поняття «ефективність процесуально-правового режиму», що можна розглядати як співвідношення між його цілями, закріпленими суб'єктом процесуальної правотворчості в тексті нормативно-правового акта, і результатами, що реально настали в певних соціально-політичних умовах. Основним критерієм оцінки ефективності процесуально-правових режимів є ступінь реалізації їх цілей;

– напрями оптимізації процесуально-правового режиму серед яких: вдосконалення та підвищення ефективності діяльності владних компетентних органів та їх посадових осіб при вирішенні юридичних справ, а також подальший розвиток інституту процесуальної аналогії;

набули подальшого розвитку:

– аналіз теоретичних джерел і матеріалів судової та інших різновидів юридичної практики, які показали, що будучи втіленням нормативності права, правовий режим вводиться для забезпечення головного соціального призначення права – регулювання суспільних відносин;

– характеристика методу процесуального регулювання, при допомозі якого впливають характерні ознаки процесуального режиму в теорії права;

– твердження про те, що процесуальний режим «прив'язаний» не до регламентації прав і обов'язків суб'єктів права відносно об'єкта правового регулювання, як це, в основному пов'язано з режимами матеріальними, а до діяльності суб'єктів та учасників юридичного процесу;

– думка про те, що для ефективного здійснення саме процесуально-правового режиму важливу роль відіграють його спеціалізовані (процесуальні) принципи, такі базові положення, які безпосередньо впливають на оптимальність кожного з видів процесуальних режимів, на їх ефективність.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані:

- у *науково-дослідницькій сфері* – матеріали дисертації становлять інтерес для подальшого освоєння загальних і спеціальних питань юридичної практики;

- у *правотворчій сфері* – висновки і пропозиції, що містяться в дисертації можуть бути враховані при подальшому вдосконаленні законодавства, що регламентує процесуальну діяльність уповноважених на те суб'єктів;

- у *правозастосовній діяльності* – обґрунтовані в роботі рекомендації мають своєю метою забезпечення ефективності вирішення проблемних юридичних ситуацій (юридичних справ) та на цій основі – гарантування законності прийнятих на практиці рішень, а також забезпечення правопорядку загалом;

- у *навчальному процесі* – положення та висновки дисертації можуть бути впроваджені в процес викладання курсів «Проблеми теорії держави і права», «Теорія держави і права», «Кримінальний процес», «Цивільний процес», «Адміністративний процес», «Виконавче провадження», «Судове провадження» тощо, використані при підготовці науково-методичних посібників, текстів лекцій, а також у науково-дослідній роботі студентів.

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки проблеми загалом, окремих її аспектів, отримані узагальнення та результати було оприлюднено на наукових конференціях, зокрема: Дев'ятій Всеукраїнській науковій Інтернет-конференції «Законодавча влада в Україні та інших державах світу: історія і сучасність (аспекти права)» (м. Львів, 31 травня 2019 р.); Міжнародній конференції «Проблеми кримінально-правового, кримінально-процесуального та криміналістичного забезпечення прав особи в Україні» (м. Львів, 7 червня, 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання економіки, фінансів, обліку, менеджменту та права: теорія і практика» (м. Полтава, 2 серпня 2019 р.).

Рукопис обговорювався і отримав схвалення на засіданнях кафедри теорії та філософії права Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка».

Публікації. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, викладено у 8 публікаціях, з яких 4 – наукові статті у фахових виданнях України, 1 стаття – в іноземному періодичному виданні та 3 тезах на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Відповідно до мети, завдань і предмета дослідження робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що об'єднують 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 236 сторінок, з них 192 – основний текст, 27 – список використаних джерел (301 найменування).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми; висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету і завдання дослідження, його об'єкт та предмет; охарактеризовано використані в дослідженні методи; сформульовано наукову новизну одержаних результатів та їх практичне значення; подано відомості про апробацію основних положень дисертаційної роботи; зазначено її структуру.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження» містить три підрозділи, у яких здійснено аналіз методологічних підходів дослідження, поняття правового режиму у теорії права та розкрито структурно-функціональну характеристику правових режимів.

У *підрозділі 1.1 «Методологія дослідження»* відображено міждисциплінарні підходи до наукознавчого аналізу теоретико-правових засад процесуально-правових режимів. До загальнонаукових та спеціально-наукових засобів і методів в дослідженні процесуального режиму віднесено: системний підхід в межах якого основну методологічну роль в дослідженні феномена процесуального режиму виконують такі парні категорії, як «загальне» і «особливе». Дослідження процесуального режиму також має ґрунтуватися на принципах історизму в розвитку суспільства, що є вихідною методологічною підставою в дослідженні нормативно-процесуальної сфери. Варто також звертатися до методів пізнання емпіричного і теоретичного (в переважному значенні) рівнів. Серед емпіричних методів виділено спостереження і порівняння, узагальнення, аналогію, дедукцію, а в низці випадків і індукцію. Порівняльно-правовий та порівняльно-історичний (дозволяє виявити особливості процесуальної системи, простежити історію розвитку процесуальних відносин протягом кількох століть, у тому числі в зарубіжних країнах).

У *підрозділі 1.2 «Поняття правового режиму в теорії права»* задані науково-методологічні межі теоретико-правового осмислення усього спектру завдань дослідження. Особливе значення в розкритті правової природи процесуального режиму відведено співвідношенню теоретичної і практичної діяльності. Розроблені в дослідженні теоретичні моделі спроектовано на реальні правові відносини, які розглянуті за матеріалами судової (кримінальної, цивільної, адміністративної, господарської та ін.) практики. Застосовувався також соціологічний метод, який дозволив розкрити причинні зв'язки між поведінкою людей і досягненням цілей права; соціально-психологічний метод (як метод виявлення мотивацій суб'єктів процесуального права); цивілізаційний метод, який дозволяє розглянути комплексний вплив тріади «особистість – право – правопорядок» на становлення процесуальних відносин; політологічний метод (показав вплив різних суб'єктів процесуального права на регулювання суспільних відносин у різних галузях права).

Обґрунтовано, що правовий режим виступає особливою юридичною

категорією, специфічним засобом правового регулювання, об'єднуючим в собі правовий інструментарій в комплексі. Будучи втіленням нормативності права, правовий режим вводиться для забезпечення головного соціального призначення права – регулювання суспільних відносин. На цій підставі доведено, що правовий режим повинен інтегрувати в собі, як мінімум, дві великі підсистеми: систему регулятивного впливу – комплекс юридичних засобів, супідрядних в рамках правової галузі з відповідним методом правового регулювання (так званий динамічний аспект), а також результат регулюючого впливу – досягнутий рівень урегульованості суспільних відносин, який проявляється в певному положенні суб'єктів (об'єктів) права (так званий статичний аспект).

У підрозділі 1.3 «Структурно-функціональна характеристика правових режимів» проблематику правових режимів розглянуто в контексті наукового дискурсу теорії права.

Виділено два основних підходи до класифікації правових режимів – так званий «нормативний» (вироблений законодавчою практикою і такий, що використовується в нормативних актах різного рівня стосовно певних правових об'єктів і станів) і науковий. Запропоновано класифікувати правові режими за такими підставами: предмет правового регулювання; юридична природа; тип правового регулювання; співвідношення стимулів і обмежень; суб'єкт правотворчості; сфера і час дії. При всьому різноманітті підстав для класифікації правових режимів зазначено, що на перше місце доцільно ставити їх основне функціональне призначення – подолання перешкод, що стоять на шляху реалізації інтересів суб'єктів права, шляхом створення особливого «клімату» правового регулювання (особливого поєднання дозволів, заборон і позитивних зобов'язань) і досягнення тим самим оптимального соціального порядку в правовій системі.

При характеристиці внутрішньої будови правового режиму, аналіз його функціонування, тобто «динаміки», становить першочерговий та відносно самостійний аспект системного підходу (так званий функціональний аналіз) і передбачає використання поняття функцій правового режиму, які визначено як основні напрями впливу правових режимів на суспільні відносини з метою їх оптимального регулювання, подолання перешкод, що стоять на шляху задоволення суб'єктами своїх прав і законних інтересів. До функцій правового режиму віднесено: а) за характером і метою впливу: регулятивну (з такими підвидами: статична і динамічна), охоронну (з такими підвидами: попереджувальна (превентивна), правовідновлювальна, компенсаційна, каральна), виховну функції; б) за сферою суспільних відносин: економічну, політичну, культурну, соціальну функції.

Розділ 2 «Загальнотеоретична характеристика процесуально-правового режиму» містить чотири підрозділи.

У підрозділі 2.1 «Поняття, ознаки та види процесуально-правового

режиму» вказано, що за юридичною природою в теорії права виділяють два види правових режимів – матеріальні та процесуальні. Проте, незважаючи на те, що значною більшістю теоретиків права категорія «процесуальний режим» визнається, наукових доробків, спеціально присвячених цьому явищу, недостатньо, що з об'єктивністю потребує подальшого наукового дослідження означеної категорії, зокрема з метою забезпечення потреб юридичної практики. Щоб розкрити сутність процесуального правового режиму і його зміст необхідно, насамперед, виходити з того, що він є одним з видів правового режиму, включає в себе основні ознаки останнього, але з певним «процесуальним забарвленням», тобто підкреслюється значимість комплексу процесуальних засобів і принципів у структурі процесуального режиму.

У підрозділі 2.2 «*Правові засоби в структурі процесуально-правового режиму»* зауважено, що специфіка процесуального режиму відносно матеріального визначається, передусім, особливостями охоронних правовідносин, котрі виступають для цього виду процедур основними і відрізняються від регулятивних правовідносин підставами виникнення, нормативною базою, змістом, цільовою спрямованістю. Режим, за своєю суттю, повинен створювати певну напруженість правового регулювання, встановлювати особливу його атмосферу з переважанням того чи іншого виду правового регулювання.

Юридична природа правових засобів з об'єктивністю передбачає їх розподіл на дві великі групи: засоби-встановлення (інструменти) і засоби-діяння (технології). Вони на практиці діалектично взаємопов'язані і утворюють єдину систему, цілісний механізм правового регулювання. Основною функцією правових засобів можна вважати досягнення цілей правового регулювання: забезпечують безперешкодне досягнення суб'єктами своїх інтересів, гарантують їх законне і справедливе задоволення, спрямовані на досягнення соціально-значущого результату. Вони є основним компонентом у структурі категорії «процесуально правовий режим».

У підрозділі 2.3 «*Процесуальні засоби в структурі процесуально-правового режиму»* з'ясовано, що процесуально-правові засоби в структурі процесуально-правового режиму – це цілісна система об'єктивованих в процесуально-правових актах (нормативних, правореалізаційних і правозастосовних) способів, прийомів і механізмів, за допомогою яких забезпечуються права та законні інтереси учасників процесуально-правових відносин. Вони сприяють належній реалізації матеріальних норм і в своїй сукупності утворюють процесуальні механізми і процесуальні режими, в тому числі і механізм процесуально-правового регулювання, за допомогою якого реалізується процесуально-правовий режим. Їх класифікують: за предметом правового регулювання (конституційно-процесуальні, цивільно-процесуальні, кримінально-процесуальні, господарсько-процесуальні, адміністративно-процесуальні засоби); за своєю значимістю в процесі процесуально-правового регулювання (основні та допоміжні); залежно від функціональної ролі (регуля-

тивні та охоронні). Також виділяють первинні та комплексні процесуальні засоби.

У підрозділі 2.4 «Процесуально-правові принципи процесуального режиму» вказано, що принципи процесуально-правового режиму – це вихідні ідеї, базові положення, настанови, що створюють певний порядок використання правових засобів з метою досягнення суб'єктами процесуально-правових відносин своїх інтересів. Для ефективного здійснення саме процесуально-правового режиму важливу роль відіграють його спеціалізовані (процесуальні) принципи, такі базові положення, які безпосередньо впливають на оптимальність кожного з видів процесуальних режимів, на їх ефективність. Серед них виділяють: принцип поваги і дотримання прав особи; процесуальної рівності; об'єктивності; процесуальної економії; процесуальної справедливості (вмотивованості); гласності; процесуальної відповідальності; здійснення процесуальної діяльності; професіоналізму; незалежності суддів і посадових осіб, які здійснюють правозастосовну діяльність; безпосередності тощо.

Розділ 3 «Проблеми оптимізації процесуально-правового режиму» присвячений теоретико-правовому аналізу оптимізації та оптимізації процесуально-правового режиму.

У підрозділі 3.1 «Ефективність процесуально-правового режиму як основна мета його оптимізації» зауважено, що критерії комплексної оцінки ефективності права: співвідношення між цілями правової норми і результатами, що реально настали, тобто її результативність; відповідність норми права соціальним цінностям та інтересам (потребам). Тобто ефективність процесуально-правового режиму можна розглядати як співвідношення між його цілями, закріпленими суб'єктом процесуальної правотворчості в тексті нормативно-правового акта, і результатами, що реально настали в певних соціально-політичних умовах. У той же час основним критерієм оцінки ефективності процесуально-правових режимів є, звичайно ж, ступінь реалізації їх цілей.

Комплексною метою процесуально-правових режимів, виходячи з їх сутності, є оптимальне регулювання суспільних відносин, подолання перешкод, що стоять на шляху задоволення суб'єктами (правовими засобами і способами) своїх інтересів, створення сприятливого режиму для правомірних дій і несприятливого режиму для протиправних. Мета процесуально-правового режиму охоплює змістовну сторону цього виду правового режиму – підстави, причини встановлення, від чого, в свою чергу, залежить юридичне наповнення режимного простору – термін дії, територія розповсюдження, об'єкти правового впливу, співвідношення стимулів і обмежень, юридична відповідальність за порушення режимних вимог тощо. Важливе значення має не тільки чітке формулювання в нормативно-правових актах мети процесуально-правового режиму, але і цілей, які повинні перед ним ставитися в силу того, що вони не можуть бути досягнуті за допомогою іншого правового режиму.

У підрозділі 3.2 «Окремі питання оптимізації процесуально-правового режиму в Україні» вказано, що основне призначення процесуального режиму полягає в забезпеченні державою прав і свобод громадян, які їм гарантуються Конституцією України та відповідно, міжнародними стандартами. Його ефективність доцільно розглядати через співвідношення між його метою, закріпленою суб'єктом правотворчості в тексті нормативно-правового акта, і результатами, що реально настали в певних соціально-економічних та політичних умовах. Для того, щоб визнати процесуально-правовий режим ефективним, він повинен відповідати таким вимогам: бути актуальним до процесуальних відносин, що регульовані ним, тобто своєчасно прийнятим, динамічним, здатним реагувати на мінливі соціальні реалії за допомогою специфічного поєднання дозволів, заборон, зобов'язань в їх найбільш оптимальній для тієї чи іншої ситуації комбінації; бути в повному обсязі забезпеченими фінансовими засобами (економічно обгрунтованими); мати чітку, несуперечливу нормативно-правову базу: не конкурувати (суперечити) правовим актам, що регулюють суміжні суспільні відносини; бути стабільним, не наражатися на часті необгрунтовані зміни; мати чіткі, однозначні, гранично прості і зрозумілі формулювання, що забезпечують їх однакове тлумачення і застосування на практиці; не мати чисто декларативного характеру; містити механізм їх реалізації; враховувати взаємні інтереси суб'єктів правовідносин, вимоги норм моралі, моральності. З метою забезпечення ефективності процесуально-правових режимів треба створювати необхідні для цього умови: контролювати їхнє функціонування (реалізацію, особливо застосування), виявляти недоліки їх правового закріплення, причини їх неефективності та своєчасно усувати їх, оновлювати їх нормативну основу згідно мінливих обставин, приводити їх у відповідність з існуючими суспільними потребами, усувати перешкоди, що виникають на шляху їх реалізації.

При вдосконаленні процесуально-правових режимів необхідно також визначати і закріплювати необхідний набір правових засобів, що сприяють досягненню цілей, зазначених у нормативно-правових актах, що закріплюють той чи інший галузевий режим, наприклад, у вигляді адекватних несприятливих юридичних наслідків їх порушення. До того ж, відповідність обраних правових засобів меті – необхідна передумова ефективності правової норми (у тому числі й процесуальній), а неправильний вибір засобів досягнення правових цілей може спотворити зміст і значення останніх.

Щодо оптимізації процесуально-правового режиму, ми виходимо з того, що названий режим, насамперед, режим правовий, це його різновид, тільки, безумовно, зі своїми специфічними ознаками. Однією з таких специфічних ознак є особливий порядок регулювання всіх різновидів юридичної діяльності, який передбачається нормама процесуального права.

Важливою проблемою, яка безпосередньо впливає на ефективність

розгляду та вирішення судами справ, є оптимізація їх діяльності шляхом створення спеціалізованих судів з відповідною спеціалізованою процесуальною формою. Спеціалізована процесуальна форма, вимагає подальшої наукової розробки, оскільки в рамках, наприклад, цивільного процесу практично неможливо об'єднати всі цивілістичні процедури, незважаючи на те, що у них (процедур) дуже багато спільного, багато подібних ознак. Одним із радикальних напрямів оптимізації процесуального режиму в цивільному процесі вбачається є подальшому видовому поділі правосуддя у цивільних справах з відповідною диференціацією процесуальної форми, враховуючи особливості вирішення юридичних справ, але зі збереженням загальних підходів до сфери цивільного судочинства і його процесуальної форми. Натомість, підкреслено, що подальший розвиток інституту процесуальної аналогії може справити позитивний вплив на оптимізацію процесуально-правового режиму при розгляді та вирішенні цивільних справ, що вже власне і відбувається.

ВИСНОВКИ

У концентрованому вигляді результати проведення комплексного дослідження процесуально-правового режиму в загальній теорії держави і права можна звести до таких висновків.

1. Важливе значення в процесі вивчення процесуального режиму має філософська теорія відображення: діалектичний, формально-юридичний, догматичний, онтологічний, гносеологічний, аксіологічний методи, синергетичний, феноменологічний підходи; метод сходження від абстрактного до конкретного та логічний методи. До загальнонаукових та спеціально-наукові засобів і методів в дослідженні процесуального режиму варто відносити: системний підхід, принцип історизму, методи пізнання емпіричного і теоретичного, з-поміж яких спостереження і порівняння, узагальнення, аналогія, дедукція, а в низці випадків і індукція. Також використовувалися порівняльно-правовий, порівняльно-історичний, соціологічний, соціально-психологічний та політологічний методи дослідження.

2. Правовий режим – багатозначне, міжгалузеве і міждисциплінарне поняття. З метою подолання вузькогалузевого розуміння правових режимів (по суті, зведення їх до визначення об'єктів права) і нерідко довільного використання цього терміна у текстах нормативно-правових актів та в наукових дослідженнях, існує об'єктивна необхідність постановки проблеми вивчення правових режимів як фундаментального загальнотеоретичного напрямку. Правовий режим виступає особливою юридичною категорією, специфічним засобом правового регулювання, об'єднуючим в собі правовий інструментарій у комплексі. Будучи втіленням нормативності права, правовий режим вводиться для забезпечення головного соціального призначення права – регулювання суспільних відносин. Правовий режим повинен інтегрувати в собі, як мінімум,

дві великі підсистеми: систему регулятивного впливу – комплекс юридичних засобів, суспільних в рамках правової галузі з відповідним методом правового регулювання (так званий динамічний аспект), а також результат регулюючого впливу – досягнутий рівень урегульованості суспільних відносин, який проявляється в певному положенні суб'єктів (об'єктів) права (так званий статичний аспект).

3. В розкритті юридичної природи правового режиму запропоновано використання функціонального підходу, а саме терміну «порядок», оскільки сприйняття правового режиму тільки як сукупності норм або інститутів права істотно збіднює його зміст, перетворює його фактично в статичне явище, тягне до ототожнення з більш-менш значною групою правових норм, закріплених у нормативно-правовому акті. Специфічна мета правового режиму – регулювання суспільних відносин, створення особливого порядку правового регулювання. Це передбачувана або закріплена державою ідеальна модель певного соціального явища (стани, процесу), що досягається за допомогою реалізації правових засобів, що входять в його (правового режиму) склад. На цій основі аргументовано, що правовий режим – це особливий порядок правового регулювання суспільних відносин, заснований на певному поєднанні правових засобів (в т.ч. і способів правового регулювання), гарантій і принципів, що створює сприятливі (несприятливі) умови для задоволення інтересів суб'єктів права і спрямований на досягнення оптимального соціально-значущого результату.

4. Правовий режим є різновидом правового стану, що не зводиться ні до сукупності юридичних норм, ні до механізму правового регулювання. Сутність правового режиму полягає в тому, щоб за допомогою особливого поєднання дозволів, заборон і позитивних зобов'язань створити особливий порядок правового регулювання – необхідні умови для безперешкодної реалізації суб'єктами своїх прав і законних інтересів, обмеження протиправної діяльності, досягнення інших соціально-корисних цілей. У свою чергу, зміст правового режиму складають правові засоби різного рівня, включаючи правові принципи, що формують і визначають цей порядок, який у підсумку дозволяє отримати необхідний (бажаний) результат при вирішенні конкретних юридичних ситуацій. Виділено два основних підходи до класифікації правових режимів – так званий «нормативний» (вироблений законодавчою практикою і такий, що використовується в нормативних актах різного рівня стосовно певних правових об'єктів і станів) і науковий. За юридичною природою в теорії права виділяють два види правових режимів – матеріальні та процесуальні. Щоб розкрити сутність процесуального правового режиму і його зміст необхідно, насамперед, виходити з того, що він є одним з видів правового режиму, включає в себе основні ознаки останнього, але з певним «процесуальним забарвленням», тобто підкреслюється значимість комплексу процесуальних засобів і принципів у

структурі процесуального режиму.

5. Процесуально-правовий режим – це особливий порядок процесуально-правового регулювання діяльності суб'єктів та учасників юридичного процесу, заснований на певному поєднанні правових засобів і способів правового регулювання, гарантій і принципів, спрямований на оптимальне вирішення юридичних справ. Він є забезпечувальним механізмом всіх видів юридичної діяльності, і це вже практично не галузевий, а загальнотеоретичний підхід до визначення сутності та змісту процесуального режиму. Це особливий порядок регулювання за допомогою спеціально-правових засобів. Процесуальний режим «прив'язаний» не до регламентації прав і обов'язків суб'єктів права відносно об'єкта правового регулювання, як це, в основному пов'язано з режимами матеріальними, а до діяльності суб'єктів та учасників юридичного процесу.

6. До ознак процесуально-правового режиму, передусім, варто віднести законодавче регулювання діяльності суб'єктів та учасників юридичного процесу. В результаті, процесуальний режим надає змогу учасникам юридичного процесу ефективно використовувати весь набір процесуальних засобів, необхідних для оптимального вирішення юридичної справи, оскільки законодавець визначає варіанти поведінки тих чи інших суб'єктів у конкретній ситуації. Специфічною ознакою процесуального режиму виступає також його особливий суб'єктний склад. Процесуальний режим втілює в собі особливий порядок, встановлений процесуальним законом, якому підпорядковані суб'єкти та учасники юридичного процесу. Наступною ознакою процесуального режиму є його специфічна мета, яка полягає в забезпеченні передбаченого процесуальними нормами порядку (процедури) для законного і обґрунтованого розгляду і вирішення конкретної юридичної справи. Ознакою процесуального режиму є також особливий порядок регулювання суспільних відносин. Особливість порядку полягає в тому, що він закріплюється тільки нормами процесуального права, нормативно-правовими актами процесуального характеру і заснований на специфічному поєднанні (комбінації) процесуально-правових засобів, що включають в себе дозволи і заборони, позитивні зобов'язання та рекомендації, стимули і обмеження тощо (залежно від регульованої ситуації).

7. Процесуальний режим, як різновид правового, носить системний, комплексний характер, а також відповідно структурований. Правові (процесуальні) засоби у складі процесуального режиму виконують роль не тільки втілення в життя його принципів, але й є його самостійною структурною одиницею, чи не головною, визначальною, що дозволяє досягати мети правового регулювання і багато в чому визначає зміст конкретного процесуального режиму. Отже, в структуру (склад) процесуального режиму пропонуємо включати правові (в тому числі процесуальні) засоби і принципи реалізації процесуальної діяльності. Процесуально-правові засоби в структурі процесуально-правового режиму – це цілісна система об'єктивованих в

процесуально-правових актах (нормативних, правореалізаційних і правозастосовних) способів, прийомів і механізмів, за допомогою яких забезпечуються права та законні інтереси учасників процесуально-правових відносин. Вони сприяють належній реалізації матеріальних норм і в своїй сукупності утворюють процесуальні механізми і процесуальні режими, в тому числі і механізм процесуально-правового регулювання, за допомогою якого реалізується процесуально-правовий режим.

8. Принципи процесуально-правового режиму – це вихідні ідеї, базові положення, настанови, що створюють певний порядок використання правових засобів з метою досягнення суб'єктами процесуально-правових відносин своїх інтересів. Для ефективного здійснення саме процесуально-правового режиму важливу роль відіграють його спеціалізовані (процесуальні) принципи, такі базові положення, які безпосередньо впливають на оптимальність кожного з видів процесуальних режимів, на їх ефективність.

9. Класифікація процесуально-правового режиму здебільшого збігається з класифікацією правового режиму взагалі. Однак має і свої особливості, продиктовані специфікою процесуальної діяльності та межами правового регулювання процесуальних правовідносин. За предметом правового регулювання (виду юридичного процесу, який він обслуговує) процесуально-правові режими можна класифікувати на такі групи: 1. Юрисдикційний процес (процесуальний режим в кримінальному процесі; цивільному процесі; арбітражному процесі; адміністративному процесі; конституційному процесі); 2. Правозастосовний процес (а) за галузевою ознакою: процесуальний режим у виборчому процесі; в податковому процесі; земельному процесі; бюджетному процесі та інші; б) за видами діяльності (функціональною приналежністю): процесуальний режим в засновницькому процесі; в ліцензійному процесі; контрольному процесі; наглядовому процесі та інші).

10. Ефективність процесуального режиму визначається умовами, що відносяться до правових норм, які їх закріплюють; до діяльності владних суб'єктів, що їх реалізують – правозастосовних органів (органів виконавчої влади, судів, прокуратури, органів місцевого самоврядування тощо), а також до особливостей правосвідомості і поведінки суб'єктів, що правомірно реалізують свої права та інтереси в рамках певного правового режиму (процесуально-правового) або порушують його вимоги. Ефективність процесуально-правового режиму можна розглядати як співвідношення між його цілями, закріпленими суб'єктом процесуальної правотворчості в тексті нормативно-правового акта, і результатами, реально настали в певних соціально-політичних умовах. У той же час основним критерієм оцінки ефективності процесуально-правових режимів є, звичайно ж, ступінь реалізації їх цілей. Комплексною метою процесуально-правових режимів, виходячи з їх сутності, є оптимальне регулювання суспільних відносин, подолання перешкод, що стоять на шляху задоволення суб'єктами (правовими засобами і способами) своїх

інтересів, створення сприятливого режиму для правомірних дій і несприятливого режиму для протиправних.

11. Для того, щоб визнати процесуально-правовий режим ефективним, він повинен відповідати таким вимогам: бути актуальним регульованим ним процесуальним відносином, тобто своєчасно прийнятим, динамічним, здатним реагувати на мінливі соціальні реалії за допомогою специфічного поєднання дозволів, заборон, зобов'язань в їх найбільш оптимальній для тієї чи іншої ситуації комбінації; бути в повному обсязі забезпеченим фінансовими засобами (економічно обґрунтованим); мати чітку, несуперечливу нормативно-правову базу: не конкурувати (суперечити) правовим актам, які регулюють суміжні суспільні відносини; бути стабільним, не наражатися на часті необґрунтовані зміни; мати чіткі, однозначні, гранично прості і зрозумілі формулювання, що забезпечують їх однаково тлумачення і застосування на практиці; не мати чисто декларативного характеру; містити механізм їх реалізації; враховувати взаємні інтереси суб'єктів правовідносин, вимоги норм моралі, моральності. З метою забезпечення ефективності процесуально-правових режимів треба створювати необхідні для цього умови: контролювати їхнє функціонування (реалізацію, особливо застосування), виявляти недоліки їх правового закріплення, причини їх неефективності та своєчасно усувати їх, оновлювати їх нормативну основу згідно мінливих обставин, приводити їх у відповідність з існуючими суспільними потребами, усувати перешкоди, що виникають на шляху їх реалізації.

12. Одним з напрямів оптимізації процесуально-правового режиму виступає вдосконалення та підвищення ефективності діяльності владних компетентних органів та їх посадових осіб при вирішенні ними конкретних юридичних справ. Якісна підготовка процесуальних актів та їх законне застосування, також сприяють оптимізації і процесуальної форми судочинства загалом, і її процесуально-правового режиму. Оптимізація процесуальної форми (і її складової – процесуально-правового режиму) надзвичайно важлива для судочинства загалом, оскільки судочинство в національних судах здійснюється в рамках процесуальної форми. Важливою проблемою, яка безпосередньо впливає на ефективність розгляду та вирішення судами справ, є оптимізація їх діяльності шляхом створення спеціалізованих судів з відповідною спеціалізованою процесуальною формою. Подальший видовий поділ правосуддя у цивільних справах з відповідною диференціацією процесуальної форми, враховуючи особливості вирішення юридичних справ, але зі збереженням загальних підходів до сфери цивільного судочинства і його процесуальної форми – саме в цьому нами вбачається один з радикальних напрямів оптимізації процесуального режиму в цивільному процесі. На оптимізацію процесуально-правового режиму при розгляді та вирішенні цивільних справ позитивний вплив може справити (і вже власне справляє) подальший розвиток інституту процесуальної аналогії.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Давидов Д. О. Різноманіття значень категорії «правовий режим». *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право.* 2017. № 3 (15). С. 104–108. (*Index Copernicus*)

2. Давидов Д. О. Принципи процесуально-правового режиму: теоретичний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2018. Вип. 50, т. 3. С. 7–12. (*Index Copernicus*)

3. Давидов Д. О. Процесуально-правові засоби в структурі процесуального режиму. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2018. Вип. 1 (22), т. 3. С. 3–6. (*Index Copernicus*)

4. Давидов Д. О. Ефективність процесуально-правового режиму як основна мета його оптимізації. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2019. Вип. 3, т. 1. С. 42–50.

5. Давидов Д. Структурная характеристика процессуально-правового режима: теоретические аспекты. *Legea și viața.* 2019. № 8/2 (332). P. 31–34. (*Молдова*)

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Давидов Д. Оптимізація процесуально-правового режиму як критерій його ефективності. *Законодавча влада в Україні та інших державах світу: історія і сучасність (аспекти права): матеріали Дев'ятої всеукраїнської наукової Інтернет-конференції (м. Львів, 31 травня 2019 р.).* Львів, 2019. Вип. 9. С. 175–177.

7. Давидов Д. Процесуальні правовідносини як елементи процесуального режиму. *Проблеми кримінально-правового, кримінально-процесуального та криміналістичного забезпечення прав особи в Україні: збірник матеріалів Міжнародної конференції (м. Львів, 7 червня, 2019 р.).* Львів: Сполом, 2019. С. 315–317.

8. Давидов Д. Процесуальні акти як елемент процесуального механізму. *Актуальні питання економіки, фінансів, обліку, менеджменту та права: теорія і практика: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 2 серпня 2019 р.).* У 2-х ч. Полтава, 2019. Ч. 2. С. 42–44.

АНОТАЦІЯ

Давидов Д. О. Процесуально-правовий режим: теоретико-прикладні засади. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і

правових учень. – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, 2020.

У дисертаційному дослідженні вперше запропоновано оригінальну концепцію юридичної природи процесуально-правового режиму, яка полягає в тому, що процесуальний режим є забезпечувальним механізмом всіх видів юридичної діяльності, і це вже практично не галузевий, а загальнотеоретичний підхід до визначення сутності та змісту процесуального режиму.

З'ясовано особливості процесуально-правового режиму та на цій основі запропоновано його авторську дефініцію. Сформульовано авторську дефініцію поняття «процесуально-правові засоби в структурі процесуально-правового режиму». Визначено правовий режим як особливий порядок правового регулювання суспільних відносин, заснованого на певному поєднанні правових засобів (в т.ч. і способів правового регулювання), гарантій і принципів, що створює сприятливі (несприятливі) умови для задоволення інтересів суб'єктів права і спрямований на досягнення оптимального соціально-значущого результату.

Сформульовано напрями оптимізації процесуально-правового режиму серед яких: вдосконалення та підвищення ефективності діяльності владних компетентних органів та їх посадових осіб при вирішенні юридичних справ, а також подальший розвиток інституту процесуальної аналогії.

Ключові слова: правовий режим, процесуально-правовий режим, правові засоби, принципи процесуального режиму, оптимізація процесуального режиму.

АННОТАЦІЯ

Давыдов Д. А. Процессуально-правовой режим: теоретико-прикладные основы. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Национальный университет «Львовская политехника» Министерства образования и науки Украины, Львов, 2020.

В диссертационном исследовании впервые предложена оригинальная концепция юридической природы процессуально-правового режима, которая, по мнению диссертанта, заключается в том, что процессуальный режим является обеспечительным механизмом всех видов юридической деятельности, и это уже практически не отраслевой, а общетеоретический подход к определению сущности и содержания процессуального режима.

Определены особенности процессуально-правового режима и на этой основе предложено его авторскую дефиницию: это особый порядок процессуально-правового регулирования деятельности субъектов и участников юридического процесса, основанный на определенном сочетании правовых

(процессуально-правовых) средств, принципов и способов правового регулирования, направленный на оптимальное решение юридических дел.

Сформулировано авторскую дефиницию понятия «процессуально-правовые средства в структуре процессуально-правового режима» как целостную систему объективированных в процессуально-правовых актах (нормативных, правореализационных и правоприменительных) способов, приемов и механизмов, с помощью которых обеспечиваются права и законные интересы участников процессуально-правовых отношений. Эти средства способствуют надлежащей реализации материальных норм и в своей совокупности образуют процессуальные механизмы и процессуальные режимы, в том числе и механизм процессуально-правового регулирования, с помощью которого реализуется процессуально-правовой режим.

Определен правовой режим как особый порядок правового регулирования общественных отношений, основанного на определенном сочетании правовых средств (в том числе и способов правового регулирования), гарантий и принципов, создает благоприятные (неблагоприятные) условия для удовлетворения интересов субъектов права и направлен на достижения оптимального социально-значимого результата.

Сформулированы направления оптимизации процессуально-правового режима, среди которых: совершенствование и повышение эффективности деятельности властных компетентных органов и их должностных лиц при решении юридических дел, а также дальнейшее развитие института процессуальной аналогии.

Ключевые слова: правовой режим, процессуально-правовой режим, правовые средства, принципы процессуального режима, оптимизация процессуального режима.

ANNOTATION

Davidov D. O. Procedural legal regime: theoretical and applied principles. – *Printed as a manuscript.*

The thesis for a Candidate of Law Degree on the Specialty 12.00.01 – Theory and History of State and Law; History of Political and Legal Sciences». – Lviv Polytechnic National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2020.

The dissertation research for the first time offered the original concept of the legal nature of the procedural legal regime, which, according to the dissertation, is that the procedural regime is a support mechanism of all types of legal activity, and this is practically not a branch, but a theoretical approach to determining the essence and content of the process mode.

The peculiarities of the procedural and legal regime are determined and on this basis, his author's definition is proposed. The author's definition of the notion of

«procedural remedies in the structure of the procedural legal regime» is formulated as a coherent system of the methods, techniques and mechanisms, which are objectified in the procedural legal acts (normative, enforcement and enforcement), by which the rights and legitimate interests of the participants are procedurally – legal relations. These tools facilitate the proper implementation of substantive rules and, in their totality, form procedural mechanisms and procedural regimes, including the mechanism of procedural regulation through which the procedural regime is implemented.

The directions of optimization of the procedural legal regime are formulated, among them: improvement and increase of efficiency of activity of the competent authorities and their officials in solving legal cases, as well as further development of the institute of procedural analogy.

Key words: legal regime, procedural legal regime, legal means, principles of procedural regime, optimization of procedural regime.

Підписано до друку 17.11.2020 р.
Формат 60×84/16.
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 1,9.
Зам. № 3. Наклад 100 пр.

Надруковано в «Видавництво Людмила».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 5303 від 02.03.2017.
«Видавництво Людмила»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: + 38 050 469 7485, 068 340 8332
E-mail: lesya3000@ukr.net